

Column van Jan Jaap Knol, directeur van het Fonds voor Cultuurparticipatie, bij de Muziek telt! bijeenkomst op donderdag 27 oktober 2011

Dames en heren,

Over de staat van het muziekonderwijs in Nederland kun je twee verhalen houden: één in mineur en één in majeur. Om een beetje vrolijk te eindigen houd ik de beide verhalen dan ook in deze volgorde.

Mineur

Het intikken van de termen “bezuinigingen” en “cultuur” levert resultaten op die op meerdere vlakken als ronduit deprimerend te betitelen zijn.

Deprimerend omdat het je weer doet afvragen waarom de bezuinigingen op cultuur gepaard moesten gaan met zo'n negatieve stemmingmakerij.

Maar al even deprimerend omdat het verzet uit de cultuursector hiertegen zo vruchteloos bleek. Want vurige pleidooien voor persoonlijke ontwikkeling, gemeenschapszin, collectief geheugen, beschaving en verbeeldingskracht oogsten vooral adhesie in eigen kring. Bildungsideaal, verheffing, zorg voor kwaliteit en experiment vanuit de overheid lijken het af te leggen tegen een neoliberale opvatting dat vooral de vraag bepalend is en de rol van de overheid zo klein mogelijk dient te zijn. Terwijl de cultuurwereld zich de afgelopen jaren nog koesterde in de beschermende armen van de overheid, waren er natuurlijk al langer voortekenen van het afnemende draagvlak: de economisering in het politieke denken, de vervagende grenzen tussen populaire en gevestigde cultuur, de groeiende kloof tussen een op vernieuwing gerichte kunstwereld en het grotere publiek dat in de eerste plaats wil genieten.

De toegang tot kunst en cultuur nam de afgelopen decennia enorm toe onder invloed van scholing, spreiding van voorzieningen en de opkomst van de nieuwe media. Maar het verheffingsideaal hield daarmee geen gelijke tred. Er is geen samenhangend idee meer over wat culturele vorming zou moeten inhouden.

Vurige pleidooien. Ook directeuren van muziekscholen staken ze de afgelopen maanden af, maar dan toegespitst op het muziekonderwijs. Op inspraakavonden werd zo ten strijde getrokken tegen de kortingen of zelfs de sluiting van hun school. Ik citeer directeur Dieuwertje Welschen, directeur van de muziekschool in Bloemendaal: “Muziekonderwijs is geen luxe-artikel. “ En: “De gemeente Bloemendaal heeft het altijd als een taak gevoeld om het muziekonderwijs te subsidiëren.” Hielp het? Ik weet het niet. Maar even verderop in Noord-Holland zegt de wethouder van Purmerend op zijn beurt:

“Ouders hebben wel geld om een gameboy voor hun kinderen te kopen. Dat geld zou je ook in cultuureducatie voor je kind op school kunnen stoppen”. Zo lijkt de zorg voor muziekonderwijs zuur zoek te worden gespeeld in een discussie over verantwoordelijkheden van scholen, gemeenten, ouders. Waar gesubsidieerd muziekonderwijs ooit gezien werd als een waardevolle en algemene publieke voorziening, is het nu maar net afhankelijk van waar je woont of er aan kinderen wel of niet gesubsidieerd onderwijs wordt geboden.

En ik kan me vergissen, maar ik maak me sterk dat kinderen uit Purmerend daar meer bij inschieten dan een gemiddeld kind uit Bloemendaal.

Er is een tweede reden voor een mineurstemming. Vroeger was muziek een vak op school, nu heeft nog maar één op de 5 basisscholen een vakleerkracht muziek. Vroeger durfde een groepsleerkracht de klas zelf te dirigeren in de samenzang, nu blijft het zingen beperkt tot het

toejuichen van een jarige. Veel docenten vinden zichzelf niet muzikaal. Ik geef meteen toe, dit is een nogal anekdotisch portret. Het is opmerkelijk dat de kwaliteit van het muziekonderwijs alleen kan worden getoetst op basis van anekdotes. Van serieus onderzoek, zoals vroeger in de PPON peiling door CITO, is tegenwoordig geen sprake meer, laat staan van toezicht door de Inspectie.

Ik heb nog een derde reden voor mineur. De onderwijspolitiek is in de ban van de prestaties –of moet ik van targets reppen- in de cognitieve vakken. Rekenen en taal komen eerst, dan, pas na een hele tijd, de zaakvakken, en dan tenslotte voor de aardigheid nog wat cultuur. Sport wordt wel de belangrijkste bijzaak in het leven genoemd. Maar cultuur? Vreemd toch hoe iets dat zo bepalend is voor ons mensbeeld, ons uitdrukkingsvermogen, onze verbeeldingskracht, onze creativiteit zo weinig aandacht krijgt in het onderwijs.

Dames en heren,

Dat lijkt me genoeg somberheid. Er is gelukkig ook een ander verhaal te vertellen.

In de eerste plaats zijn kinderen gelukkig kinderen gebleven. En kinderen, die houden, ongeacht wat, van muziek. Ze dansen spontaan, heffen een lied aan en begeleiden zichzelf met muziek. De enorme populariteit van talentenshows op TV zegt genoeg. Maar in een tijd waarin kinderen geconfronteerd worden met een snelle overdaad aan commercie zou je hen bovenal de rust en ruimte gunnen om op school muziek in de diepte te leren ervaren.

In de tweede plaats stemt de nieuwe beweging in het muziekonderwijs optimistisch: Music Matters in Rotterdam, het Leerorkest in Amsterdam Zuid-Oost, Aslan in West, Fluxus uit Zaanstad, de Kubus in Lelystad of de Lindenbergh in Nijmegen, op allerlei plaatsen wordt het muziekonderwijs letterlijk naar de kinderen toe gebracht: op de basisschool, tijdens of vlak na schooltijd. Kinderen krijgen in groepjes les, in een doorgaande leerlijn over jaren heen. Ze ontdekken het plezier van samenspel en van het optreden voor ouders en buurtgenoten. Tienduizenden kinderen die normaal niet snel met instrumentaal onderwijs in aanraking zouden komen, leren nu een instrument bespelen. We maakten als fonds “muziek in ieder kind” tot een speerpunt. En we zijn ontzettend blij met het extra elan dat Prinses Maxima aan het muziekonderwijs verleende, net als de samenwerking die daardoor via “Kinderen maken muziek” is ontstaan met het Oranjefonds. Maar liefst 31 projecten worden in dit kader ondersteund. Er is veel enthousiasme, veel dynamiek en veel draagvlak in de samenleving waarmee een grote impuls voor methodiekontwikkeling gewaarborgd is. En die beweging was in mijn ogen ook onontkoombaar. Het muziekonderwijs in Nederland is – los van de bezuinigingen – sterk aan vernieuwing toe. Het bleek te weinig flexibel en ondernemend ten opzichte van het opkomende particuliere circuit, maar met name ook ten opzichte van de veranderende maatschappelijke vraag.

En dan is er nog een derde optimistisch punt. Bij alle zorg over de bezuinigingen is er wel degelijk perspectief. Staatssecretaris Zijlstra verklaarde de kwaliteit van cultuureducatie in het basisonderwijs tot hoofdzaak in zijn beleid en we dragen als fonds graag aan die missie bij de komende jaren. We kunnen en we zullen in samenwerking met gemeenten en provincies veel aandacht blijven schenken aan cultuureducatie. Dit in samenwerking met het nieuwe kennisinstituut dat voortkomt uit Kunstfactor en Cultuurnetwerk, ook in de nieuwe periode. Muziek willen we daarbinnen opnieuw veel aandacht geven. Op steeds meer plaatsen in het land zal het muziekonderwijs vooral op en rond de school worden georganiseerd.

Hoe nu verder, in mineur of majeur?

Ook in de huidige omstandigheden bieden we in Nederland kinderen hoogwaardig muziekonderwijs. Het maatschappelijke draagvlak is groot. Dat blijkt alleen al uit de respons op de campagne 'Muziek telt' en op de warme reacties van donateurs van muziekinstrumenten voor jonge kinderen in Amsterdam, Veendam en Tiel via Radio 4, begin van deze maand. De conservatoria komen in beweging, net als sommige Pabo's. Ik hoop dat de politiek erkent dat versterking van het muziekonderwijs landelijke coördinatie vraagt. In kamerdebatten luidt het bekende adagium nogal eens dat het hier een autonome bevoegdheid van gemeenten betreft. Dat klinkt mij als een doodoener in de oren.

“Wer Musikschulen schliesst, gefährdet die innere Sicherheit”, aldus Otto Schily, de voormalige minister van Binnenlandse Zaken van Duitsland, in 2004. Ik ben vooral getroffen door dat bijvoeglijk naamwoord “innere”. Je kunt voor muziekonderwijs veel goede argumenten aanhalen: het is goed voor concentratie en luisteren of het geheugen, en zowel voor discipline als voor creativiteit of mathematisch inzicht en samenwerking. Maar de muziekscholen zijn niet enkel duurzaam te grondvesten in het utiliteitsdenken. De werkelijke waarde is gelegen in de innerlijke overtuiging dat muziek een wezenlijk deel uitmaakt van het menselijk bestaan. Want ook Mozart drukte het al treffend uit: “Ohne Musik wäre alles nichts”.